

Як склаўся лёс гэтых гуманных вясновых актаў — вядома. Уладам пэўна-га тыпу больш зручна і выгадна гаварыць з папулісцкім пафасам ад імя на-роду і імем народу, і вельмі нязручна і цяжка вельмі вымаўляць гэта простае і добрае слова — *чалавек*.

Чарга

Рыгор Барадулін

Тлумачальны слоўнік беларускай мовы, між іншым, дае і такое значэнне слова „*чарга*“: „група людзей, якія чакаюць атрымання чаго-небудзь у па-радку *чарговасці* і размяшчаюцца звычайна адзін за адным“.

Гэта — агульнае вызначэнне *чаргі*, амаль нармальнае. Але на працягу савецкай улады слова „*чарга*“ мела своеасаблівы сэнс. У слоўніку пра гэта падсподна вырвалася: „група людзей, якія чакаюць атрымання чаго-небудзь“.

Не „чаго-небудзь“, а ўсяго, пачынаючы ад хлеба і солі і канчаючы месцам на могілках!

У савецкі час у *чэргах* нараджаліся, у *чэргах* паміралі. Прыкладам, адзін чалавек выстойваў *чэргі*, каб накупляць хоць трошкі гарэлкі на памінкі па жонцы. *Чарга* задушыла — сканаў сам да памінкаў.

У *чэргах* выхоўваліся ў духу адданасці ідэям. У *чэргах* раскашавалі сэк-соты — людзі казалі амаль усё, што думалі. Органы бяспекі давалі заданьне сэксотам на распаўсюджваньне „патрэбных“ чутак, плёткаў пра асобаў, якія не падпарадкоўваліся рэжыму.

Чарга была на ўсё: на кватэру, на стол, на тэлевізар, асабліва — на дэфі-цыт. А дэфіцытам рабілася ўсё.

Чаргу выручаў „блат“. Узгадваецца, як у менскім ЦУМе хлопчык румзаў: „Тата, купі!“ Тата: „Не магу, няма“. А малы ў адказ: „Тады купі па благу!“.

І не займалі толькі *чаргу* пленумы партыі, яны дзяліліся на „*чарговыя*“ і „*нечарговыя*“. Людзям заставалася адно ўсьміхацца. „*Чарга* — як *качарга*, *вырабі ўсё, што „нельга“ і „льга“*“.

Чарга — за *чарговым* дэфіцытам.

Чарга

Сяржук Сокалаў-Воюш

Чарга, чаргаваньне, чарговасць. У гэтых словах парадак жыцця чалаве-ка — сьпіс справаў на тыдзень, месяц, год. Правілы паводзінаў за сталом: у *першую чаргу* тое, потым другое, потым трэцяе. Першы тост за нагоду, другі за Беларусь, трэці за каханьне.

У складзе савецкай імперыі беларусы спазналі *чэргі* па ежу, па жылло, па заробкі, па адпачынак ці да лекара. Адпаведна час нарадзіў *чарговыя* выра-зы: *жывая чарга, у першую чаргу, па-за чаргой і без чаргі*. Бальшыня зь іх тычыцца канкрэтнай сацыяльнай групы.

Так, *па-за чаргой* або *без чаргі* маглі нешта атрымаць людзі ўлады альбо іхнія халуі. Выключэнні з правіла — вэтэраны вайны, маці-гераіні і хво-рыя-калекі ды двойчы героі сацыялістычнае працы, якія часту выклікалі абурэнне ў тых, хто стаяў у *чарзе*.

Затое *выстаяць чаргу* ці *жывая чарга* — прывілей людзей, не абцяжара-ных уладай.